

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАКТИКИ ДЕФОРМАЦІЇ
СПОРТУ**

Виконав: студент IV курсу,
групи 6. 0540-смк
спеціальності 054 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія
медіації і кримінології»
Д.С. Максименко

Керівник: д.філос.н., доцент,
професор кафедри соціології,
В.О. Скворець

Рецензент: д.філос.н., професор,
професор кафедри соціології,
М.А. Лепський

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія медіації і кримінології»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.О. Скворець _____

07 грудня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Максименку Денису Сергійовичу

1. Тема роботи (проекту) Кримінальні практики деформації спорту

Керівник роботи Скворець В.О., д.філос.н., доцент

Затверджені наказом ЗНУ від 18 січня 2024 року № 77-с

2. Строк подання студентом роботи 03 червня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи 1. Денисов С. Ф., Кулик С. Г. Спортивна кримінологія як один з напрямів розвитку вітчизняної науки. Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права, (м. Харків, 9 груд. 2016 р.) / за ред. В.Я. Тація, Б.М. Головкина. Харків : Право, 2016. С. 92–95. 2.Мінц М. О., Маєр В. Я., Андрющенко М. І., Головаченко І. В. Соціологія спорту. Наукові праці. Педагогіка. 2018. Вип. 307. Т. 319. С. 114-117.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Розкрити зміст основних понять у дослідженні кримінальних практик деформації спорту; 2. Описати стан дослідження проблеми кримінальних практик деформації спорту; 3. Визначити основні підходи та методи в дослідженні кримінальних практик деформації спорту; 4. З'ясувати роль спорту у житті суспільства; 5. Охарактеризувати кримінальні практики деформації спорту; 6. Розробити програму соціологічного дослідження кримінальних практик деформацій спорту; 7. Інтерпретувати результати дослідження; 8. Запропонувати шляхи запобігання кримінальним практикам деформації спорту.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Скворець В.О., професор кафедри соціології	11.12.23	11.12.23
Розділ 2	Скворець В.О., професор кафедри соціології	02.02.24	02.02.24
Розділ 3	Скворець В.О., професор кафедри соціології	05.04.24	05.04.24

7. Дата видачі завдання 07 грудня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Листопад 2023	<i>виконано</i>
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2023	<i>виконано</i>
3.	Робота над вступом	Січень 2024	<i>виконано</i>
4.	Робота над першим розділом	Січень 2024	<i>виконано</i>
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2024	<i>виконано</i>
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2024	<i>виконано</i>
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2024	<i>виконано</i>
8.	Робота над висновками	Травень 2024	<i>виконано</i>

Студент _____ Д.С. Максименко

Керівник роботи (проекту) _____ В.О. Скворець

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: складається з 49 сторінок, 32 позицій у списку літератури, 3 додатків.

КРИМІНАЛЬНІ ПРАКТИКИ, СПОРТ, ДЕФОРМАЦІЇ

Мета наукового дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити кримінальні практики деформації спорту

Об'єкт наукового дослідження: сукупність соціальних відносин, пов'язаних із деформацією спорту.

Предмет наукового дослідження: механізми та закономірності виникнення, розвитку та функціонування деформації спорту як соціального явища.

Методи наукового дослідження: Метод аналізу використовувався для вивчення наукових публікацій, книг, статей, законодавчих актів та інших джерел інформації щодо кримінальних практик деформації спорту. Метод систематизації передбачав розбиття теми окремі компоненти та його детальне вивчення.

Гіпотеза дослідження: - кожен третій спортсмен причетний до таких кримінальних практик у спорті, як допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями та насильство; - залучення спортсменів до кримінальних практик відбувається з метою вплинути на результат спортивного змагання

Висновки: 1. Деформація спорту - це явище, що характеризується відхиленням від його первісних принципів та цінностей. Це може виявлятися у різних формах, таких як допінг, підкуп, насильство, расизм, махінація з іграми.

2. Кримінальні практики деформації спорту – це злочинні дії, створені задля спотворення результатів спортивних змагань чи інших аспектів спорту з метою отримання неправомірної вигоди.

3. Суть кримінальних практик деформації спорту у тому, що вони підривають чесність та інтегрованість спорту.

SUMMARY

Bachelor thesis consists of 49 pages, 32 literature sources, 3 annexes.

CRIMINAL PRACTICES, SPORT, DEFORMATION

Purpose of the study: to theoretically substantiate and empirically investigate criminal practices of sport deformation

Object of scientific research: a set of social relations related to sports deformation.

Subject of scientific research: mechanisms and patterns of emergence, development and functioning of sports deformation as a social phenomenon.

Methods of scientific research: The method of analysis was used to study scientific publications, books, articles, legislative acts and other sources of information on criminal practices of sports deformation. The systematisation method involved breaking the topic into separate components and studying it in detail.

The research hypothesis: - one in three athletes is involved in such criminal practices in sport as doping, bribery, competition manipulation and violence; - the involvement of athletes in criminal practices is aimed at influencing the outcome of a sporting event

Conclusions: 1. Deformation of sport is a phenomenon characterised by a deviation from its original principles and values. It can manifest itself in various forms, such as doping, bribery, violence, racism, and game-fixing.

2. Criminal practices of sport distortion are criminal acts created to distort the results of sport competitions or other aspects of sport for the purpose of obtaining an unlawful benefit.

3. The essence of criminal practices of sport distortion is that they undermine the integrity and integrity of sport.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЕФОРМАЦІЇ СПОРТУ.....	7
1.1. Уточнення змісту понять (спорт, деформації спорту, кримінальні практики).....	10
1.2. Стан дослідження проблеми кримінальних практик деформації спорту.....	15
1.3. Основні підходи та методи в дослідженні кримінальних практик деформації спорту.....	19
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЕФОРМАЦІЇ СПОРТУ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Роль спорту у житті суспільства.....	23
2.2. Кримінальні практики у спортивному житті.....	26
РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЕФОРМАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА.....	30
3.1. Програма соціологічного дослідження кримінальних практик деформацій спорту	30
3.2. Результати дослідження кримінальних практик деформацій спорту.....	32
3.3. Шляхи запобігання кримінальним практикам деформації спорту.....	38
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	46
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Спорт – це не лише змагання та видовище, це ще й потужний інструмент соціального впливу та економічного розвитку. На жаль, спорт не оминули й негативні явища, такі як злочинність. Деформація спорту, тобто навмисне порушення правил та принципів змагання з метою збагачення або отримання інших неправомірних переваг, стає дедалі більш поширеною проблемою.

Актуальність дослідження проблеми кримінальних практик деформації спорту обумовлюється низкою факторів.

По-перше, зростання масштабів злочинності у спорті. За останні роки спостерігається значне зростання кількості злочинних випадків у спорті, таких як договірні матчі, підкуп суддів, використання допінгу та інші. Це негативно впливає на чесність та інтегрованість спорту, руйнує довіру до спортсменів, федерацій та організацій.

По-друге, вплив на здоров'я та безпеку спортсменів. Деформація спорту може мати серйозні наслідки для здоров'я та безпеки спортсменів. Наприклад, використання допінгу може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, а договірні матчі можуть ставити під загрозу життя та здоров'я спортсменів, які відмовляються брати участь у них.

По-третє, економічні втрати. Деформація спорту призводить до значних економічних втрат для спортивних організацій, держав та суспільства в цілому. Договірні матчі, наприклад, можуть призвести до втрати довіри до букмекерських контор та зниження ставок, що негативно впливає на доходи цих компаній.

По-четверте, підрив моральних цінностей. Деформація спорту підриває моральні цінності, такі як чесність, справедливість та спортивний дух. Це може мати негативний вплив на молоде покоління, яке може сприймати спорт як поле для шахрайства та махінацій.

Окремі аспекти кримінальних практик деформації спорту висвітлені в працях таких науковців, як Анісімов Д., Волянчук Н., Денисов С., Кулик С., Кириленко О., Курило А., Лозицький М., Мінц М., Неміч Ф., Олійник М., Сокурєнко В., Шеремет Л. та інші, проте поки що недостатньо дослідженою залишається проблема впливу криміналу на життя спортсменів і криміналізації відносин у спортивному середовищі. Наведені фактори обумовили актуальність теми дослідження.

Проблемна ситуація даного дослідження полягає в тому, що проблема кримінальних практик деформації особистості спортсмена ще недостатньо досліджена з соціологічної точки зору. Певний внесок у вирішення проблеми може внести пілотне дослідження, яке б дозволило виявити фактори, що сприяють поширенню кримінальних практик деформації спорту, та розробити рекомендації щодо запобігання та протидії цій тенденції.

Об'єкт дослідження – соціальні відносини, пов'язані з деформацією спорту.

Предмет дослідження – механізми та закономірності виникнення, розвитку та функціонування деформації спорту як соціального явища.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити кримінальні практики деформації спорту.

Завдання дослідження:

- розкрити зміст основних понять у дослідженні кримінальних практик деформації спорту;
- описати стан дослідження проблеми кримінальних практик деформації спорту;
- визначити основні підходи та методи в дослідженні кримінальних практик деформації спорту;
- з'ясувати роль спорту у житті суспільства;
- охарактеризувати кримінальні практики деформації спорту;
- розробити програму соціологічного дослідження кримінальних практик деформацій спорту;

- інтерпретувати результати дослідження;
- запропонувати шляхи запобігання кримінальним практикам деформації спорту.

Гіпотези дослідження:

- кожен третій спортсмен причетний до таких кримінальних практик у спорті, як допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями та насильство;
- прагнення вплинути на результат спортивного змагання є найбільш значущим фактором, який сприяє виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті.

Методи дослідження. Метод аналізу джерел використовувався для вивчення наукових публікацій, книг, статей, законодавчих актів та інших джерел інформації, що стосуються теми кримінальних практик деформації спорту.

Метод систематизації передбачає виділення у сфері спорту певних груп соціальних відносин, що формують кримінальні практики деформації спорту.

Порівняльний метод допомагає виявити закономірності та особливості кримінальних практик деформації спорту.

Метод абстрагування сприяв виділенню основних характеристик та принципів кримінальних практик деформації спорту, формулюванню гіпотез та узагальнень.

Метод індукції використовувався для вивчення конкретних випадків кримінальних практик деформації спорту, таких як договірні матчі, використання допінгу або футбольне хуліганство, а також для аналізу цих випадків з метою виявлення спільних рис та закономірностей.

Методи інтерв'ю та анкетування використані для вивчення мотивів учасників кримінальних практик; з'ясування методів, які використовуються для деформації спорту; виявлення факторів, які сприяють деформації спорту, таких як корупція, жадоба наживи або тиск з боку ЗМІ.

Теоретична значущість дослідження полягає у розширенні теоретичних відомостей про проблему деформації спорту як соціального явища, у збагаченні

соціологічної теорії новими знаннями про природу злочинності, девіантної поведінки та соціального контролю.

Практична значущість дослідження визначається в тому, що результати дослідження можуть бути використані для розробки більш ефективних методів боротьби з деформацією спорту. Це включає в себе вдосконалення законодавства, посилення контролю з боку спортивних федерацій та організацій, а також підвищення обізнаності про проблему серед спортсменів, тренерів та громадськості.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЕФОРМАЦІЇ СПОРТУ

1.1. Уточнення змісту понять (спорт, деформації спорту, кримінальні практики)

Деформація спорту, пов'язана з кримінальною діяльністю, набуває все більшої поширеності, що робить її важливою темою для дослідження. Тож розглянемо сутність основних понять у дослідженні кримінальних практик деформації спорту.

Взагалі спорт – це багатогранне явище, яке протягом століть трактувалося по-різному. В основі спорту лежить фізична активність, яка може проявлятися в різних формах, від організованих змагань до невимушених розваг. Ця активність спрямована на розвиток фізичних якостей, таких як сила, витривалість, швидкість, координація та гнучкість.

Суть спорту тісно пов'язана з духом змагання. Спортсмени прагнуть досягти кращих результатів, перевершити суперників або встановити нові рекорди. Цей дух змагання проявляється як на індивідуальному, так і на командному рівні. Спорт регулюється правилами, які встановлюють чіткі рамки для змагань та забезпечують чесну гру. Ці правила варіюються залежно від виду спорту, але вони завжди спрямовані на створення рівних умов для всіх учасників [29, с. 114].

Спорт слугує потужним інструментом для саморозвитку. Він вчить дисципліни, цілеспрямованості, наполегливості та вмінню долати труднощі. Заняття спортом також сприяють розвитку таких якостей, як командний дух, спортивна поведінка та повага до суперників.

Спорт виходить за рамки простої фізичної активності. Він відіграє важливу роль у суспільстві, об'єднуючи людей, пропагуючи здоровий спосіб життя та культурні цінності. Спортивні події слугують каталізатором для соціальних змін та натхненням для мільйонів людей [3, с. 76-77].

Світ спорту надзвичайно різноманітний. Існує безліч видів спорту, які можна поділити на різні категорії, такі як олімпійські види спорту, командні ігри, індивідуальні види спорту, екстремальні види спорту та багато інших. Кожен вид спорту має свої правила, історію та традиції. Спорт постійно розвивається. З'являються нові види спорту, вдосконалюються правила, а технології й методи тренувань постійно оновлюються. Ця еволюція робить спорт динамічним та захоплюючим для учасників та глядачів.

Спорт, окрім своєї безпосередньої ролі оздоровлення та розвитку людини, давно перетворився на потужну індустрію, що генерує мільярди доларів. Його успіх ґрунтується на ключових стовпах: видовищності, масовості та здатності формувати субкультури [15, с. 116].

Так, спорт захоплює. Змагання, рекорди, емоції та драматизм роблять його справжнім шоу, яке приковує до екранів і трибун мільйони людей. Ця тяга до видовищ використовується для створення вражаючих спортивних подій, що транслюються на весь світ, генеруючи значні доходи від прав на трансляцію, реклами та квитків.

Спорт не обмежується професіоналами. Мільйони людей у всьому світі займаються спортом для себе, задля задоволення, підтримки форми та спілкування. Ця масова база стає цільовою аудиторією для виробників спортивного одягу та інвентарю, тренажерних залів, фітнес-центрів та інших пов'язаних з індустрією товарів і послуг.

Спорт об'єднує людей навколо спільних інтересів, створюючи міцні й емоційні зв'язки. Фанати футболу, баскетболу, регбі та інших видів спорту формують субкультури зі своїми традиціями, символікою та мовою. Ця відданість використовується для маркетингових цілей, адже фанати стають не просто глядачами, а й амбасадорами брендів, команд та спортсменів.

Симбіоз цих трьох факторів робить спорт унікальним продуктом, що поєднує в собі розваги, фізичну активність та емоційну єдність. Це робить його не просто видом спорту, а й потужним бізнесом, який впливає на життя людей в усьому світі [15, с. 117].

Телевізійні та онлайн-трансляції спортивних подій є одним з основних джерел прибутку. Команди та ліги продають права на трансляцію своїх ігор медіакомпаніям, які потім транслюють їх глядачам за певну плату.

Спортивні події збирають велику аудиторію, що робить їх привабливими для рекламодавців. Рекламні щити, банери, логотипи на одязі та інвентарі команд, а також телевізійна та онлайн-реклама приносять команді та лігам значні доходи [10, с. 284].

Продаж квитків на стадіони та арени під час спортивних подій є ще одним важливим джерелом прибутку. Ціни на квитки можуть варіюватися залежно від популярності команди, виду спорту та місця на стадіоні. Продаж одягу, сувенірів та інших товарів з символікою команди або ліги також є джерелом доходу. Фанати охоче купують футболки, кепки, шарфи та інші предмети, щоб продемонструвати свою підтримку.

Спортивна індустрія створює мільйони робочих місць у всьому світі. Люди працюють у командах, лігах, на стадіонах, аренах, у спортивних магазинах, медіа та інших пов'язаних з індустрією організаціях. Спортивні події часто стимулюють розвиток інфраструктури в регіонах, де вони проводяться. Будівництво стадіонів, арен, готелів, ресторанів та транспортних систем призводить до значних інвестицій та створення нових робочих місць.

Спорт має значний позитивний вплив на суспільство. Він сприяє єднанню людей, пропагує здоровий спосіб життя, надає можливості для розвитку молоді та піднімає дух нації.

Слід зазначити, що спорт як бізнес несе в собі й певні виклики. Етичні питання, пов'язані з допінгом, корупцією та дискримінацією, кидають тінь на індустрію. Крім того, існує ризик комерціалізації спорту, де прагнення до генерування прибутку може переважати цінності чесної гри та спортивного духу [7, с. 93].

Тим не менш, спорт залишається одним із найдинамічніших і найпривабливіших секторів світової економіки. Його майбутнє залежить від

здатності знаходити баланс між видовищністю, масовістю та етичними принципами, щоб і надалі надихати й об'єднувати людей.

Отже, спорт – це комплексне явище, яке поєднує в собі фізичну активність, змагання, правила, саморозвиток, соціальні аспекти, різноманіття, еволюцію та культурну спадщину. Він відіграє важливу роль у житті мільйонів людей по всьому світу, сприяючи фізичному та духовному розвитку, а також зміцнюючи соціальні зв'язки [6, с. 25].

Деформація спорту – це явище, яке характеризується відхиленням від його первісних принципів і цінностей. Це може проявлятися в різних формах, таких як:

- допінг, тобто використання заборонених речовин або методів для покращення спортивних результатів;
- підкуп, тобто пропозиція або отримання грошей або інших цінностей для впливу на результат спортивних змагань;
- насильство у сенсі застосування фізичної сили або загроз насильства для досягнення спортивних цілей;
- расизм, тобто дискримінація спортсменів або команд на основі їхньої раси чи етнічної приналежності;
- сексуальне насильство як будь-яка форма сексуального насильства або домагань, що відбуваються в спортивному середовищі.
- махінації з іграми, тобто фіксування результатів спортивних змагань або інші форми обману [8; 29].

Сутність деформації спорту полягає в тому, що вона підриває чесність і справедливість спорту, а також шкодить його репутації. Це може призвести до втрати довіри до спорту з боку вболівальників, спонсорів та учасників.

Існує ряд причин деформації спорту:

- прагнення до перемоги (бажання спортсменів, команд або організацій перемогти будь-якою ціною може призвести до використання нечесних методів);

- фінансовий тиск (тиск з боку спонсорів або урядів для досягнення успіху може призвести до того, що спортсмени або команди вдаються до допінгу або інших заборонених методів);

- недостатнє регулювання (відсутність належних правил і положень, а також їхнє неефективне виконання, може полегшити деформацію спорту);

- культура мовчання (страх перед покаранням стає на заваді спортсменам або іншим учасникам спорту повідомляти про випадки деформації спорту) [19, с. 199-200].

Наслідки деформації спорту є серйозними. Так, вболівальники, спонсори та учасники втратять довіру до спорту, якщо вони вважатимуть, що він нечесний, несправедливий. Скандали, пов'язані з деформацією спорту, шкодять репутації спортивних організацій, спортсменів і команд. Допінг та інші заборонені методи серйозно шкодять здоров'ю спортсменів. Деформація спорту підриває цінності, такі як чесність, справедливість і повага, які є основою спорту.

Кримінальні практики – це сукупність злочинних діянь, які вчиняються окремими особами або групами. Їх можна розглядати як моделі поведінки, що характеризуються порушенням норм кримінального права (дії, що описуються як злочини в Кримінальному кодексі України), систематичністю (повторення злочинних діянь протягом певного часу), можливістю заподіяння значної шкоди, яка може бути завдана фізичній або юридичній особі, державі чи суспільству загалом [26, с. 185].

Кримінальні практики деформації спорту – це злочинні дії, спрямовані на спотворення результатів спортивних змагань або інших аспектів спорту з метою отримання неправомірної вигоди. Сутність кримінальних практик деформації спорту полягає в тому, що вони підривають чесність та інтегрованість спорту. Ці злочини завдають шкоди спортсменам, командам, вболівальникам та спорту в цілому [28, с. 82].

Таким чином, кримінальні практики деформації спорту є серйозною проблемою, яка має руйнівний вплив на спорт та суспільство в цілому.

Важливо вжити заходів для запобігання цим злочинам та захисту чесності спорту.

Отже, уточнення змісту понять «спорт», «деформації спорту», «кримінальні практики», «кримінальні практики деформації спорту» є основою для теоретичних і емпіричних досліджень проблеми кримінальних практик деформації спорту.

1.2. Стан дослідження проблеми кримінальних практик деформації спорту

Наразі дослідження кримінальних практик деформації спорту є активною та зростаючою сферою наукового знання. Дослідження цієї теми проводиться різними науковцями, включаючи юристів, кримінологів, соціологів, істориків та експертів з етики спорту. Ці дослідження використовуються для кращого розуміння природи та масштабів кримінальних практик у спорті, а також для розробки ефективних стратегій їх запобігання та боротьби з ними.

Дослідник В. Сокурєнко здійснив значний внесок у вивчення злочинності у сфері спорту, що підтверджується його численними науковими працями. Він ґрунтовно досліджує цю проблему, акцентуючи увагу на актуальних аспектах, таких як злочинність у спорті як кримінологічна проблема, злочинність у сфері фізичної культури і спорту, індивідуальні заходи запобігання злочинам у сфері спорту, кримінологічний аналіз стану правного впливу на результати офіційних спортивних змагань, культурно-психологічні фактори злочинності у сфері спорту, заходи протидії злочинам у сфері спорту [21-25].

Окрім вищезазначених, В. Сокурєнко також досліджує інші аспекти злочинності, пов'язані зі спортом, такі як злочинність у дитячо-юнацькому спорті, злочинність у професійному спорті та злочинність у сфері спортивного бізнесу. Загалом, можна констатувати, що В. Сокурєнко є одним із провідних дослідників злочинності у сфері спорту в Україні. Його наукові праці мають значний внесок у розвиток кримінології спорту та сприяють очищенню спорту від злочинних проявів [26-27].

Д. Анісімов досліджує важливу та актуальну тему – протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань у формі вдячності. Ця практика, також відома як «договірні матчі» або «купівля ігор», є серйозною проблемою, яка шкодить цілісності спорту та підриває довіру до чесної гри.

Дослідження Д. Анісімова зосереджується на вивченні різних форм протиправного впливу, таких як хабарі, погрози та інші методи тиску, які використовуються для маніпулювання результатами змагань. Він також аналізує наслідки таких дій для спортсменів, команд, вболівальників та спортивних організацій в цілому [1, с. 8-9].

Робота Д. Анісімова має значну цінність, оскільки вона допомагає краще зрозуміти цю складну проблему та розробити ефективні стратегії боротьби з нею. Його дослідження може допомогти спортивним організаціям впровадити кращі заходи контролю та запобігання, а також сприяти підвищенню обізнаності про небезпеки протиправного впливу на спорт.

Науковці Н. Воляннюк, Г. Ложкін та А. Колосов роблять значний внесок у розуміння професійної деформації особистості у спорті, досліджуючи її предиктори. Їхні роботи ґрунтуються на тому, що певні індивідуально-психологічні особливості спортсменів можуть схилити їх до деформації. Вони підкреслюють, що професійна деформація особистості може мати серйозні наслідки як для самого спортсмена, так і для його оточення. Вона може призводити до погіршення психологічного та фізичного здоров'я, порушення стосунків з близькими людьми, конфліктів з тренерами та керівництвом, невдач у спортивній кар'єрі [4, с. 48-50].

Питання злочинності спортсменів, досліджене науковцями, такими як С. Денисов та С. Кулик, є важливою темою в рамках спортивної кримінології. Ця галузь вивчає злочини, пов'язані зі спортом, та їх вплив на спортсменів, команди, організації та суспільство в цілому. С. Денисов та С. Кулик досліджували різні аспекти злочинності спортсменів, включаючи насильство, вживання наркотиків, договірні матчі та шахрайство. Їхні дослідження

продемонстрували, що спортсмени, як і будь-яка інша група населення, схильні до ризику скоєння злочинів [6-7].

О. Кириленко присвятив значну частину своєї роботи вивченню проблем та деформацій, які спостерігаються в розвитку соціального інституту спорту в Україні. Його дослідження охоплюють широкий спектр тем, зокрема: вплив соціально-економічних та політичних трансформацій, деформації в системі фінансування спорту, проблеми в підготовці спортсменів, допінг та інші порушення, шляхи подолання деформацій [10, с. 284].

А. Курило присвятив свою роботу вивченню професійної деформації спортсменів. Він досліджує, як специфічні умови спортивної діяльності впливають на особистість та поведінку спортсменів, а також на їхню адаптацію до життя після завершення спортивної кар'єри. А. Курило аналізує, як різні види спорту та спортивні дисципліни по-різному впливають на формування особистості спортсмена. Він досліджує такі аспекти, як рівень жорсткості та дисципліни, характер фізичних та психологічних навантажень, а також гендерні особливості спортивної деформації.

А. Курило аналізує вплив спортивної діяльності на соціальні стосунки спортсменів, їхню сімейну ситуацію та адаптацію до суспільства. Він досліджує такі проблеми, як вимушена відмова від особистого життя, складнощі з пошуком роботи після завершення спортивної кар'єри, а також ризик маргіналізації спортсменів [12, с. 254].

М. Лозицький зосереджується на вивченні різних аспектів корупції у спорті, включаючи підкуп, договірні матчі, використання заборонених речовин, махінації з азартними іграми, відмивання грошей тощо [13, с. 145].

М. Міні, О. Дзюбан та М. Ісаєнко проводять активні дослідження девіантної поведінки в спорті. Їхні роботи зосереджені на вивченні причин та проявів цього явища, а також на розробці методів його попередження та подолання. Вони досліджують психологічні аспекти девіантної поведінки в спорті. Науковці вивчають, як такі фактори, як стрес, тривога, депресія та низька самооцінка, можуть призвести до порушення етичних норм [14-15].

Науковці Ф. Неміч та О. Семенюк зосередили свою увагу на дослідженні протиправного впливу підкупу на результати офіційних спортивних змагань. Їхні роботи розкривають темні сторони спорту, де нечесні методи використовуються для досягнення перемоги. Вони аналізують різні аспекти цієї проблеми, вивчаючи вплив підкупу на спортсменів, тренерів, суддів та інших учасників змагань. Вони досліджують методи, які використовуються для підкупу, а також наслідки таких дій для спортивної честі та цілісності. Ф. Неміч та О. Семенюк аналізують недоліки в системі управління спортом, законодавчі прогалини та соціально-економічні фактори, які можуть стимулювати корупційну поведінку [16, с. 215-216].

Дослідник М. Олійник зосередив свою діяльність на дослідженні міжнародного досвіду боротьби з корупційними ознаками у спорті. Він вивчає практики та методи, які використовуються в різних країнах світу для запобігання та протидії корупції в спорті. М. Олійник аналізує ефективність різних антикорупційних стратегій, оцінює роль міжнародних спортивних організацій у боротьбі з корупцією та досліджує виклики та перспективи подальшого розвитку цієї сфери [17, с. 172].

С. Денисов, С. Кулик [6] та В. Сокурєнко [21] зазначають, що кримінальні практики деформації спорту, такі як договірні матчі, ставки та розподіл доходів, є небезпечним явищем, що тісно пов'язане з діяльністю організованої злочинності. Ці практики завдають шкоди чесному спорту, підривають довіру до змагань та генерують значні незаконні доходи для злочинних груп.

З одного боку, організована злочинність використовує деформацію спорту як інструмент для збагачення. Злочинні групи можуть вкладати значні кошти в підкуп спортсменів, тренерів, суддів та інших осіб, щоб впливати на результат змагань. Це робиться для того, щоб отримати вигоду від азартних ставок, які роблять вболівальники на ці змагання.

З іншого боку, деформація спорту використовується організованою злочинністю для розширення свого впливу та контролю. Завдяки цій діяльності

злочинні групи можуть залучати нових членів, легітимізувати свою діяльність та підкуповувати чиновників.

Хоча науковці активно досліджують питання кримінальних практик у спорті, деформація спорту все ще залишається актуальною проблемою, яка потребує глибоких наукових напрацювань.

З одного боку, спостерігається значний прогрес у цій сфері. Розвиваються нові методи досліджень, публікуються наукові роботи, які висвітлюють різні аспекти деформації спорту, такі як договірні матчі, вживання допінгу, корупція та інші злочини. Ці дослідження допомагають краще зрозуміти природу проблеми, її масштаби та вплив на спорт.

З іншого боку, деформація спорту постійно еволюціонує, з'являються нові форми злочинів, а старі методи маскуються під легальні дії. Це робить боротьбу з деформацією спорту складною та потребує постійного оновлення знань та методів дослідження.

Тому наукові напрацювання в цій сфері мають залишатися пріоритетними. Необхідно продовжувати досліджувати нові методи деформації спорту, розробляти ефективні методи боротьби з ними, а також вивчати вплив деформації спорту на суспільство.

Важливо також зазначити, що боротьба з деформацією спорту потребує не лише наукових зусиль, але й комплексного підходу, який включає співпрацю з правоохоронними органами, спортивними федераціями, урядами та громадськими організаціями.

1.3. Основні підходи та методи в дослідженні кримінальних практик деформації спорту

Юридичний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору кримінального права. Він аналізує законодавство, що стосується таких злочинів, як шахрайство в спорті, договірні матчі, незаконні ставки та вживання допінгу. Дослідники використовують цей підхід для виявлення та

опису кримінальних практик, оцінки їх впливу на спорт та розробки стратегій запобігання та боротьби з ними.

Соціологічний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору соціальних факторів, таких як культура, цінності та норми. Він аналізує, як ці фактори сприяють виникненню та поширенню таких практик, а також вивчає поведінку та мотивації людей, залучених до них. Науковці використовують цей підхід для розуміння коренів проблем, пов'язаних зі спортивною корупцією, та розробки заходів з їх подолання [5, с. 97].

Кримінологічний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору теорій кримінології. Він аналізує причини та механізми виникнення таких практик, а також вивчає фактори, що сприяють їхньому розвитку. Дослідники використовують цей підхід для розробки ефективних стратегій запобігання та боротьби зі спортивною корупцією [7, с. 94].

Економічний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору їх економічних наслідків. Він аналізує вплив таких практик на спортивну індустрію, економіку та суспільство в цілому. Науковці використовують цей підхід для розробки економічних стимулів для запобігання та боротьби зі спортивною корупцією.

Міждисциплінарний підхід поєднує елементи різних дисциплін, таких як право, соціологія, кримінологія та економіка, для вивчення кримінальних практик деформації спорту. Він дозволяє дослідникам отримати більш комплексне розуміння цих проблем та розробити більш ефективні стратегії їх вирішення.

Важливо зазначити, що дослідження кримінальних практик деформації спорту є складним та багатогранним завданням. Різні дослідницькі підходи надають різні перспективи на цю проблему, що дозволяє краще її зрозуміти та розробити ефективні заходи з її подолання.

Розглянемо методи в дослідженні кримінальних практик деформації спорту.

Метод аналізу використовувався для вивчення наукових публікацій, книг, статей, законодавчих актів та інших джерел інформації, що стосуються теми кримінальних практик деформації спорту. Це допомогло чітко визначити ключові поняття, ознайомитися з існуючими дослідженнями та сформуванню власну теоретичну базу.

Метод систематизації передбачав розбиття теми на окремі компоненти та їх детальне вивчення. Це допомогло сформулювати визначення термінів, класифікацію типів кримінальних практик, виявлення причин та наслідків деформації спорту.

Порівняльний метод допоміг виявити закономірності та особливості кримінальних практик деформації спорту.

Метод абстрагування сприяв виділенню основних характеристик та принципів кримінальних практик деформації спорту, формулюванню гіпотез та узагальнень [8, с. 95].

Метод індукції використовувався для вивчення конкретних випадків кримінальних практик деформації спорту, таких як договірні матчі, використання допінгу або футбольне хуліганство, а також для аналізу цих випадків з метою виявлення спільних рис та закономірностей.

Інтерв'ю та анкетування – це два поширених емпіричних методи дослідження, які використовуються соціологами для збору даних про думки, поведінку та досвід людей. У контексті дослідження кримінальних практик деформації спорту ці методи використані для: вивчення мотивів учасників кримінальних практик, таких як спортсменів, тренерів, адміністраторів та інших зацікавлених сторін; з'ясування методів, які використовуються для деформації спорту, таких як договірні матчі, використання допінгу або футбольне хуліганство; оцінки масштабів проблеми деформації спорту та її впливу на спортсменів, уболівальників та суспільство в цілому; виявлення факторів, які сприяють деформації спорту, таких як корупція, жадоба наживи або тиск з боку медіа [19, с. 201].

Для глибокого та чіткого розуміння проблеми деформації спорту, яка проявляється у різних формах, таких як корупція, допінг, маніпулювання змаганнями та насильство, використано комплексний підхід, що поєднує в собі теоретичні та емпіричні методи соціологічного дослідження.

Теоретичні методи дозволяють сформулювати концептуальні рамки для розуміння деформацій спорту, вивчити існуючі теорії та моделі, а також розробити нові аналітичні інструменти. Емпіричні методи дозволяють збирати та аналізувати дані про деформації спорту.

Комплексне застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження допомогло визначити причини деформацій спорту, такі як економічні фактори, політичний тиск, культурні норми та етичні проблеми; зрозуміти наслідки деформацій спорту для спортсменів, команд, вболівальників та суспільства в цілому; розробити ефективні шляхи запобігання деформаціям спорту та боротьби з ними.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЕФОРМАЦІЇ СПОРТУ В УКРАЇНІ

2.1. Роль спорту у житті суспільства

Спорт відіграє значну роль у житті суспільства, впливаючи на нього на багатьох рівнях. З одного боку, він сприяє фізичному та психічному здоров'ю людей, а також їх загальному добробуту. З іншого боку, спорт може бути потужним інструментом соціальних змін, об'єднуючи людей різних культур, рас та етнічних груп. Він також відіграє важливу роль у економіці, створюючи робочі місця та стимулюючи зростання. Крім того, спорт є потужним інструментом дипломатії та міжнародних відносин, сприяючи порозумінню та співпраці між країнами [28, с. 81].

Важливо зазначити, що спорт не позбавлений проблем. Допінг, корупція та насильство – це лише деякі з викликів, з якими він стикається. Однак, незважаючи на ці проблеми, спорт залишається потужною силою добра у світі. Він має потенціал зробити світ кращим, сприяючи здоров'ю, єднанню та миру.

Тож охарактеризуємо різні аспекти ролі спорту у житті суспільства. Ми розглянемо його вплив на фізичне та психічне здоров'я людей, його роль у соціальних змінах та економічному розвитку, а також його значення для дипломатії та міжнародних відносин.

З давніх часів люди брали участь у фізичних змаганнях, використовуючи їх для тренувань на війну, випробувань на спритність та сили, а також для розваг. З плином часу спорт еволюціонував у структуровані види діяльності з визначеними правилами та змаганнями. Поява Олімпійських ігор у Стародавній Греції стала знаковою подією, адже вона підкреслила важливість спорту не тільки для фізичного розвитку, а й для єднання людей та встановлення миру [4].

Сьогодні спорт перетворився на глобальне явище. Міжнародні спортивні події, такі як Чемпіонат світу з футболу чи Олімпійські ігри, привертають увагу мільярдів людей по всьому світу. Вони створюють відчуття спільності та

національної гордості, коли країни змагаються за перемогу. Крім того, спорт став потужною індустрією, що генерує мільярди доларів доходу та створює робочі місця в сферах спортивного менеджменту, виробництва товарів для спорту та сфері розваг [12].

Оскільки вплив спорту на суспільство є багатограним, важливо розглянути його з різних точок зору. По-перше, спорт є потужним засобом виховання. Він прищеплює такі цінності, як дисципліна, командна робота, працелюбність та спортивна поведінка. Участь у спортивних змаганнях вчить долати труднощі, йти до мети та приймати поразки з гідністю. Ці якості є корисними не тільки на спортивному майданчику, а й у повсякденному житті.

По-друге, спорт є каталізатором соціальних змін. Він може ламати бар'єри та сприяти інклюзивності, дозволяючи людям з різним походженням та здібностями змагатися разом. Історія знає чимало прикладів, коли спортсмени використовували свою платформу для боротьби за соціальну справедливість та рівні права [10, с. 285].

Саме цю роль спорту, як каталізатора соціальних змін, ми детальніше розглянемо далі. Ми проаналізуємо, як спорт може впливати на такі аспекти суспільства, як гендерна рівність, расова та етнічна інклюзивність, соціальна мобільність, боротьба з дискримінацією.

Історично склалося так, що спорт був переважно чоловічою сферою. Жінкам часто заборонялося займатися певними видами спорту, а можливості для їхньої участі в змаганнях були обмежені. Однак, останні десятиліття стали свідками значного прогресу. Жіночий спорт переживає бум, кількість учасниць та глядачів зростає. Наприклад, Чемпіонат світу з жіночого футболу приваблює мільйони вболівальників по всьому світу.

Поява успішних спортсменок, таких як тенісистка Серена Вільямс чи гімнастка Сімона Байлз, надихає дівчат займатися спортом і прагнути досягти вершин. Ці жінки ламають стереотипи щодо фізичних можливостей дівчат та демонструють, що вони можуть бути такими ж сильними та успішними, як і чоловіки [19, с. 195].

Крім того, успіхи жінок у спорті призводять до збільшення інвестицій у жіночі спортивні програми та змагання. Це сприяє створенню більш рівних умов для тренувань та змагань, що є важливим кроком на шляху до гендерної рівності в спорті. Спорт об'єднує людей різних рас та етнічних груп, сприяючи взаєморозумінню та повазі. Міжнародні змагання демонструють силу єдності та співпраці в досягненні спільної мети. Спорт може стати для багатьох людей шляхом до соціальної мобільності. Досягнення успіхів у спорті можуть забезпечити людину з бідного середовища фінансовим благополуччям та визнанням [5, с. 97].

Спорт є платформою для боротьби з дискримінацією за різними ознаками. Спортсмени можуть використовувати свою популярність для привернення уваги до соціальних проблем та сприяння змінам на законодавчому рівні.

Звичайно, вплив спорту на соціальні зміни не завжди однозначний. Існують випадки, коли спорт може відображати та навіть посилювати наявні соціальні проблеми. Однак, потенціал спорту як сили добра в суспільстві є безперечним [14].

Спорт відіграє багатогранну роль у житті суспільства, впливаючи на нього на багатьох рівнях. Так, спорт сприяє покращенню фізичного здоров'я, знижуючи ризик серцево-судинних захворювань, ожиріння, діабету та інших хронічних хвороб. Регулярні фізичні вправи зміцнюють м'язи та кістки, покращують координацію та витривалість, а також сприяють кращому сну та загальному самопочуттю [19].

Спорт також має позитивний вплив на психічне здоров'я. Фізична активність сприяє виробленню ендорфінів, які покращують настрій і зменшують стрес. Спорт також допомагає людям відчувати себе більш впевненими та покращує їхню самооцінку. Спорт є чудовим способом спілкування та налагодження нових друзів. Участь у командних видах спорту допомагає людям навчитися співпрацювати, спілкуватися та досягати спільних цілей [29, с. 112].

Крім того, спорт створює робочі місця в таких сферах, як професійний спорт, спорттовари, фітнес-індустрія, спортивний туризм та освіта. Спорт стимулює економічний розвиток, привертаючи туристів, інвестиції та нові підприємства. Місцеві економіки отримують вигоду від проведення великих спортивних подій.

Спорт сприяє миру та розумінню між країнами, об'єднуючи людей через спільний інтерес до спорту. Міжнародні спортивні змагання служать платформою для діалогу та співпраці між різними культурами. Спорт є джерелом національної гордості, коли спортсмени змагаються за свою країну на міжнародних змаганнях.

Також слід додати, що спорт сприяє розвитку таких цінностей, як дисципліна, командна робота, працелюбність, спортивна поведінка та повага до правил. Ці якості є корисними не тільки на спортивному майданчику, а й у повсякденному житті. Спорт навчає людей важливим життєвим навичкам, таким як вирішення проблем, управління часом, подолання труднощів та прийняття поразок [30, с. 32].

Отже, спорт є потужним соціальним явищем, яке впливає на різні аспекти життя суспільства. Він є джерелом здоров'я, добробуту, соціальних змін та економічного розвитку. Водночас, важливо бути обізнаними щодо негативних впливів спорту та вживати заходів для їх мінімізації. Таким чином, спорт може стати ефективним інструментом для створення більш здорового, справедливого та інклюзивного суспільства.

2.2. Кримінальні практики у спортивному житті

Спорт завжди був важливою частиною людської культури, пропонуючи змагання, фізичні вправи та розваги. Проте, протягом історії спорт також був схильний до різних форм деформації, деякі з яких мають кримінальний характер, до прикладу, договірні матчі, використання заборонених речовин, насильство та залякування, маніпулювання змаганнями тощо.

Договірні матчі – це коли результат спортивного змагання навмисно фіксується для отримання фінансової вигоди або інших переваг. Договірні матчі завдають шкоди цілісності спорту та підривають довіру глядачів. Так, під час договірних матчів відбувається маніпулювання результатами змагань для отримання незаконного прибутку від ставок. Спортсмени, тренери або інші особи, залучені до спорту, отримують хабарі, щоб вплинути на результат матчу. Це підриває чесність та легітимність спорту, шкодить уболівальникам та ставить під загрозу фінансову цілісність спортивних організацій [5, с. 96].

Спортсмени можуть вживати заборонені речовини, щоб покращити свої результати, що дає їм нечесну перевагу перед іншими. Це призводить до серйозних проблем зі здоров'ям та завдає шкоди репутації спортсмена. Насильство та залякування мають місце як на полі, так і за його межами, завдаючи шкоди учасникам спорту та глядачам [5, с. 97].

Маніпулювання змаганнями – це коли організатори змагань або офіційні особи навмисно впливають на результат змагання, щоб отримати перевагу для себе або інших. Це підриває довіру до спорту та призводить до несправедливих результатів [21, с. 139].

Світ спорту, на жаль, не чужий впливу злочинних практик. Деякі з них роблять спорт подібним до організованої злочинності у бізнесі.

У спорті має місце і підкуп суддів – тобто хабарі або інші форми впливу на суддів для прийняття сприятливих рішень. Команди або спортсмени пропонують гроші, подарунки або інші стимули суддям, щоб вони змінили хід гри або прийняли певні рішення. Це спотворює довіру до чесності змагань, шкодить репутації спорту та може призвести до несправедливих результатів [9].

Ще однією кримінальною практикою деформації спорту є торгівля допінгом, тобто незаконне виробництво, розповсюдження та вживання препаратів, що підвищують працездатність. Спортсмени, тренери або злочинні організації отримують та продають заборонені речовини для покращення результатів. Це створює нерівні умови для спортсменів, ставить під загрозу

здоров'я спортсменів, шкодить репутації спорту та підриває його цінності [23, с. 92].

Фінансові махінації, тобто шахрайство, крадіжка або інші незаконні дії завдають шкоди фінансовому благополуччю спортивних організацій. Керівники команд або інші особи, що мають доступ до фінансів, можуть використовувати їх для власної вигоди, приховуючи доходи або витрачаючи кошти не за призначенням. Це позбавляє спортивні організації ресурсів, необхідних для їх функціонування, підриває довіру до керівництва та шкодить репутації спорту [27, с. 134].

Агресивна поведінка уболівальників або спортсменів призводить до травм, пошкодження майна або навіть смерті. Уболівальники можуть вступати в бійки, кидати предмети на поле або суддів, або ж вчиняти інші акти насильства. Це створює атмосферу страху та залякування, відштовхує уболівальників, шкодить репутації спорту та ставить під загрозу безпеку учасників та глядачів [30, с. 33].

Важливо розуміти та протистояти цим кримінальним практикам, щоб захистити цілісність спорту та забезпечити чесну гру для всіх учасників. Тому розглянемо кілька нормативно-правових актів, що регулюють питання злочинності у сфері спорту.

Конвенція ООН про боротьбу з маніпулюваннями зі спортивними змаганнями 1989 року, також відома як Антидемпінгова конвенція, є міжнародним договором, спрямованим на боротьбу з кримінальними практиками, які деформують спорт. Конвенція встановлює ряд заходів для боротьби з цими практиками, включаючи криміналізацію договірних матчів, ставок на спорт на основі інсайдерської інформації та підкупу; створення спеціальних підрозділів для розслідування злочинів, пов'язаних зі спортом; сприяння міжнародній співпраці в боротьбі зі злочинами, пов'язаними зі спортом; підвищення обізнаності про ризики злочинів, пов'язаних зі спортом, та про те, як їх можна запобігти [2].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Метою Закону є створення умов для розвитку фізичної культури і спорту; забезпечення права громадян на фізичну культуру і спорт; підвищення рівня фізичної підготовленості населення; досягнення високих спортивних результатів на міжнародній арені [18].

Кримінальний кодекс України містить норми, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини у сфері спорту у тому числі. Зокрема, стаття 369-3 передбачає відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань [11].

Важливо зазначити, що не всі спортсмени або спортивні організації беруть участь у цих злочинних практиках. Проте, подібності до організованої злочинності у бізнесі, ці практики завдають шкоди спорту загалом, роблячи його менш чесним, справедливим та безпечним для всіх.

Боротьба з цими злочинами потребує комплексних зусиль з боку спортивних організацій, правоохоронних органів та урядів. Необхідно впроваджувати жорсткіші правила та покарання, а також проводити просвітницьку роботу для підвищення обізнаності про ризики та наслідки участі у злочинних практиках. Лише спільними зусиллями можна очистити спорт від злочинності та зберегти його цінності для майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 3

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЕФОРМАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА

3.1. Програма соціологічного дослідження кримінальних практик деформацій спорту

Соціологічне дослідження кримінальних практик деформації спорту допомагає визначити масштаби та глибину проблеми деформації спорту. Це включає оцінку кількості та типів злочинів, які відбуваються, а також людей та організацій, які в них залучені. Ця інформація є важливою для розробки ефективних стратегій запобігання та боротьби з цією проблемою.

Соціологічне дослідження допомагає зрозуміти причини та фактори ризику деформації спорту. Це включає дослідження економічних, соціальних та політичних факторів, які сприяють цій проблемі. Розуміння цих факторів є важливим для розробки превентивних заходів, спрямованих на усунення кореневих причин проблеми.

Соціологічне дослідження кримінальних практик деформації спорту допомагає зрозуміти наслідки деформації спорту для окремих осіб, команд та суспільства в цілому. Це включає вивчення того, як деформація спорту впливає на чесність та справедливість спорту, а також на здоров'я та добробут спортсменів. Ця інформація є важливою для підвищення обізнаності про цю проблему та для мобілізації підтримки зусиль щодо її вирішення.

Соціологічне дослідження допомагає розробити ефективні стратегії запобігання та боротьби з деформацією спорту. Це включає розробку програм просвіти та підвищення обізнаності, а також заходів щодо зміцнення інституцій та правозастосування. Ці стратегії повинні ґрунтуватися на розумінні причин, факторів ризику та наслідків деформації спорту.

Програма соціологічного дослідження кримінальних практик деформацій спорту відображена у Дод. В.

У даному соціологічному дослідженні кримінальних практик деформації спорту ми використовували два основних методи збору даних: інтерв'ю та анкетування. Кожен з цих методів має свої сильні та слабкі сторони, які доповнювали один одного, дозволяючи нам отримати більш глибоке та всебічне розуміння цієї складної теми.

Метод інтерв'ю дозволив нам отримати глибокі та детальні дані про досвід та думки людей, які були залучені до деформації спорту. Ми провели інтерв'ю з різними групами спортсменів та інших зацікавлених сторін. Ці інтерв'ю дали нам можливість зрозуміти нюанси деформації спорту, а також отримати інформацію про те, як ця проблема впливає на життя людей.

Анкетування дозволило нам зібрати дані від більшої та більш репрезентативної вибірки людей. Ми розробили анкету, яка містила запитання про досвід людей з деформацією спорту, їхні думки щодо причин цієї проблеми та потенційних рішень (Дод. А, Дод. Б.). Анкетування було проведено онлайн та офлайн, що дозволило нам охопити широкий спектр людей.

Використання методів як інтерв'ю, так і анкетування дало нам можливість отримати більш повне та всебічне розуміння деформації спорту. Метод інтерв'ю дозволив нам отримати глибокі та детальні дані про досвід людей, які були залучені до цієї проблеми, а анкетування дозволило нам зібрати дані від більшої та більш репрезентативної вибірки людей.

Комбінація методів інтерв'ю та анкетування має кілька переваг. По-перше, це дозволяє нам перевірити дані, отримані з одного методу, за допомогою даних, отриманих з іншого. Це допомагає нам гарантувати точність та надійність наших результатів. По-друге, це дозволяє нам отримати більш повне та всебічне розуміння проблеми. Інтерв'ю дає нам глибоке розуміння досвіду людей, а анкетування можуть дати нам ширший погляд на проблему.

Існують також деякі виклики, пов'язані з комбінацією методів інтерв'ю та анкетування. По-перше, це дорожче та трудомісткіше, ніж використання одного методу. По-друге, складніше порівняти дані, отримані з різних методів.

Незважаючи на ці виклики, ми вважаємо, що комбінація методів інтерв'ю та анкетування є цінним підходом до дослідження деформації спорту. Цей підхід дозволяє нам отримати більш глибоке та всебічне розуміння цієї складної теми, що допомогло нам розробити більш ефективні стратегії запобігання та боротьби з нею.

3.2. Результати дослідження кримінальних практик деформацій спорту

У цьому розділі описуються результати соціологічного дослідження щодо кримінальних практик деформацій особистості спортсмена. Дослідження проводилося на вибірці 384 спортсменів віком від 15 до 35 років з різних видів спорту [32].

Дані для дослідження збиралися за допомогою анкети, яка містила питання щодо досвіду спортсменів з допінгом. Анкета була розроблена таким чином, щоб чітко визначити та виміряти досліджувані явища [Дод. А, Дод. Б.].

Зі 384 опитаних спортсменів 64 (16,7%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті вживали допінгові речовини або методи. Найпоширенішими типами допінгових речовин, які вживали спортсмени, були анаболічні стероїди (32,8%), стимулятори (25%) та діуретики (18,8%). Найпоширенішими причинами вживання допінгу були прагнення покращити спортивні результати (71,9%), тиск з боку тренерів або інших спортсменів (15,6%) та страх втратити місце в команді (12,5%). Більшість спортсменів (68,8%) знали про ризики для здоров'я, пов'язані з вживанням допінгу. Незважаючи на знання про ризики, 42,2% спортсменів вважали, що вживання допінгу є виправданим, якщо це допомагає їм перемагати [32].

Спортсмени, які вживали допінг, найчастіше робили це з прагнення покращити свої спортивні результати. Це можна пояснити тим, що сучасний спорт є дуже конкурентним, і спортсмени відчувають сильний тиск з боку тренерів, керівництва команд та ЗМІ, щоб досягти успіху. Деякі спортсмени

також можуть вважати, що вживання допінгу є необхідним для того, щоб залишатися конкурентоспроможними на високому рівні [32].

Дослідження показало, що вживання допінгу є поширеною проблемою серед спортсменів. Спортсмени вживають допінг з різних причин, але найчастіше це пов'язано з прагненням покращити свої спортивні результати [32].

Опишемо результати соціологічного дослідження щодо хабарництва серед спортсменів. Зі 384 опитаних спортсменів 28 (7,3%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті давали або брали хабарі. Найпоширенішими типами хабарів були гроші (57,1%), подарунки (28,6%) та інші послуги (14,3%). Найпоширенішими причинами давання або отримання хабарів були прагнення вплинути на результат спортивного змагання (64,3%), отримати перевагу перед іншими спортсменами (21,4%) та уникнути покарання за порушення правил (14,3%). Більшість спортсменів (78,6%) знали, що хабарництво є незаконним. Незважаючи на знання про незаконність, 35,7% спортсменів вважали, що хабарництво є виправданим, якщо це допомагає їм перемагати [32].

Спортсмени, які давали або брали хабарі, найчастіше робили це з прагнення вплинути на результат спортивного змагання. Це можна пояснити тим, що сучасний спорт є дуже конкурентним, і спортсмени відчувають сильний тиск з боку тренерів, керівництва команд та ЗМІ, щоб досягти успіху. Деякі спортсмени також можуть вважати, що хабарництво є необхідним для того, щоб залишатися конкурентоспроможними на високому рівні.

Дослідження показало, що хабарництво є порівняно поширеною проблемою серед спортсменів. Спортсмени дають або беруть хабарі з різних причин, але найчастіше це пов'язано з прагненням вплинути на результат спортивного змагання.

Проаналізуємо результати соціологічного дослідження щодо маніпулювання змаганнями серед спортсменів. Зі 384 опитаних спортсменів 19 (4,9%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті брали участь у маніпуляції змаганнями. Найпоширенішими типами маніпуляції змаганнями були

домовленість про результат змагання з іншими спортсменами (47,4%), вплив на суддів (36,8%) та підтасування результатів (15,8%). Найпоширенішими причинами участі у маніпуляції змаганнями були тиск з боку тренерів або керівництва команд (52,6%), фінансова вигода (26,3%) та прагнення зберегти місце в команді (21,1%). Більшість спортсменів (82,3%) знали, що маніпуляція змаганнями є порушенням правил спорту. Незважаючи на знання про порушення, 28,9% спортсменів вважали, що маніпуляція змаганнями є виправданою, якщо це допомагає команді перемогти [32].

Спортсмени, які брали участь у маніпуляції змаганнями, найчастіше робили це під тиском з боку тренерів або керівництва команд. Це може бути пов'язано з тим, що деякі тренери та керівники команд ставлять перемогу понад усе і готові піти на порушення правил, щоб досягти успіху. Деякі спортсмени також можуть брати участь у маніпуляції змаганнями з фінансових міркувань або щоб зберегти своє місце в команді [32].

Дослідження показало, що маніпуляція змаганнями є менш поширена, ніж допінг та хабарництво, але все ж таки є проблемою серед спортсменів. Спортсмени беруть участь у маніпуляції з різних причин, але найчастіше це пов'язано з тиском з боку тренерів або керівництва команд [32].

Описуючи результати соціологічного дослідження щодо насильства серед спортсменів, слід зазначити, що із 384 опитаних спортсменів 48 (12,5%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті застосовували насильство щодо інших людей. Найпоширенішими типами насильства були погрози (41,7%), штовхання або удари (33,3%) та використання небезпечних предметів (25%). Найпоширенішими причинами застосування насильства були прагнення вплинути на результат спортивного змагання (58,3%), розчарування спортивними результатами (25%) та прагнення зберегти місце в команді (16,7%). Більшість спортсменів (87,5%) знали, що насильство є неприйнятним у спорті. Незважаючи на знання про неприйнятність, 20,8% спортсменів вважали, що насильство є виправданим, якщо воно допомагає команді перемогти [32].

Спортсмени, які застосовували насильство, найчастіше робили це через гнів або розчарування спортивними результатами. Це може бути пов'язано з високим рівнем стресу та емоційного напруження, який часто відчують спортсмени під час змагань. Деякі спортсмени також можуть застосовувати насильство, щоб залякати своїх суперників або здобути перевагу в змаганні.

Дослідження показало, що насильство є більш поширеною проблемою серед спортсменів, ніж допінг та хабарництво. Спортсмени застосовують насильство з різних причин, але найчастіше це пов'язано з гнівом або розчаруванням спортивними результатами [32].

У результаті дослідження факторів, що сприяють втягненню в кримінальні практики з акцентом на тиск на результати змагань, встановлено, що 12,8% спортсменів заявили, що ніколи не піддавались тиску, 23,7% – рідко, 34,6% – іноді, 22,9% – часто, 6,0% – дуже часто. Спортсмени, які відчували тиск на результати змагань частіше, частіше повідомляли про застосування допінгу (18,2% порівняно з 8,3% серед тих, хто не відчував тиску), фінансові махінації (11,5% порівняно з 3,2% серед тих, хто не відчував тиску), насильство (6,3% порівняно з 1,8% серед тих, хто не відчував тиску) [32].

Результати цього дослідження свідчать про те, що тиск на результати змагань може бути значним фактором, що сприяє втягненню спортсменів у кримінальну діяльність. Спортсмени, які відчують тиск, частіше вдаються до допінгу, фінансових махінацій та насильства. Ці результати підкреслюють важливість створення середовища спорту, вільного від тиску, де спортсмени можуть змагатися чесно і без страху негативних наслідків. Спортсмени, які стикалися з фінансовими труднощами частіше, частіше повідомляли про фінансові махінації, тобто 15,4% порівняно з 4,3% серед тих, хто не стикався з труднощами [32].

Для підтвердження чи спростування Гіпотези 1 про те, кожен третій спортсмен причетний до таких кримінальних практик у спорті, як допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями та насильство, ми аналізували наведені нижче дані.

Зі 384 опитаних спортсменів 64 (16,7%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті вживали допінгові речовини або методи. Зі 384 опитаних спортсменів 28 (7,3%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті давали або брали хабарі. Зі 384 опитаних спортсменів 19 (4,9%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті брали участь у маніпуляції змаганнями. Із 384 опитаних спортсменів 48 (12,5%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті застосовували насильство щодо інших людей [32]. Ці дані відображено на рис. 3.1.

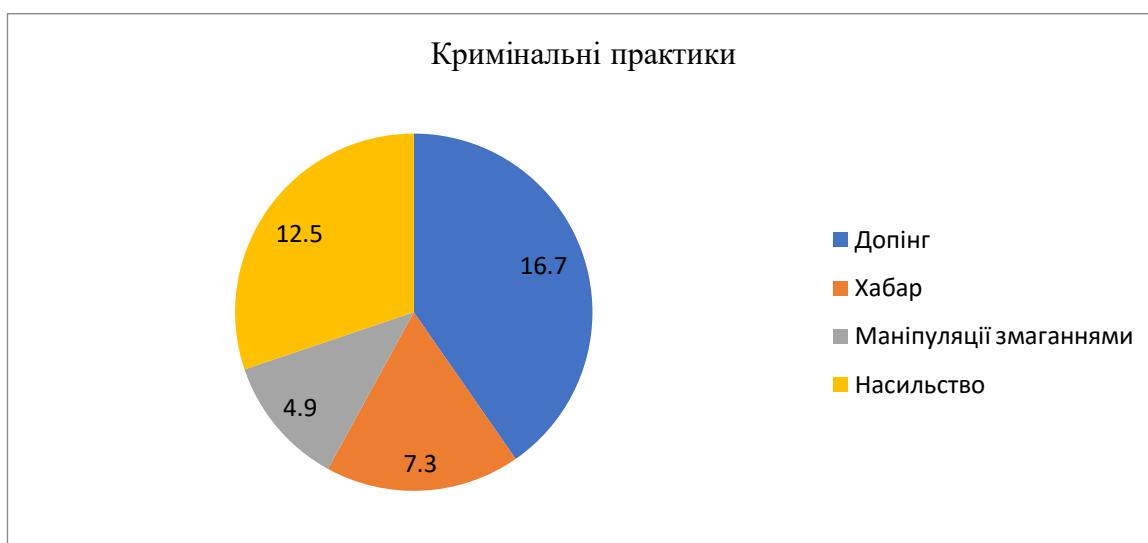

Рис. 3.1. Поширеність кримінальних практик у спорті

Хоча результати дослідження свідчать про те, що значна частка спортсменів зізналась у залученні до певних кримінальних практик, дані не підтверджують гіпотезу про те, що кожен третій спортсмен причетний до таких злочинів.

Так, 16,7% зізналися у вживанні допінгу. Це значна цифра, яка викликає занепокоєння, але вона не досягає 33%. 12,5% зізналися у застосуванні насильства у спорті. Це також серйозна проблема, але вона також не досягає 33%. 7,3% зізналися у даванні або взятті хабарів. Це значно менше, ніж 33%, і свідчить про те, що хабарництво не є поширеною практикою у спорті. 4,9% зізналися у маніпулюванні змаганнями. Це також значно менше, ніж 33%, і свідчить про те, що дана практика не є поширеною у спорті [32].

Таким чином, хоча дослідження свідчить про те, що кримінальні практики у спорті дійсно існують, дані не підтверджують гіпотезу про те, що кожен третій спортсмен причетний до таких злочинів.

Для підтвердження чи спростування Гіпотези 2 про те, що прагнення вплинути на результат спортивного змагання є найбільш значущим фактором, який сприяє виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті, ми аналізували наведені нижче дані.

Найпоширенішими причинами вживання допінгу були прагнення покращити спортивні результати (71,9%), тиск з боку тренерів або інших спортсменів (15,6%) та прагнення зберегти місце в команді (12,5%). Найпоширенішими причинами давання або отримання хабарів були прагнення вплинути на результат спортивного змагання (64,3%). Найпоширенішими причинами участі у маніпуляції змаганнями були тиск з боку тренерів або керівництва команд (52,6%) та прагнення зберегти місце в команді (21,1%). Найпоширенішими причинами застосування насильства були прагнення вплинути на результат спортивного змагання (58,3%) та прагнення зберегти місце в команді (16,7%) [32].

Отож середній відсоток тиску з боку тренерів або інших спортсменів – 34,1%, страху втратити місце в команді – 16,8%, прагнення вплинути на результат спортивного змагання – 65,1% [32]. Ці дані відображено на рис. 3.2.

Як видно із рис. 3.2., прагнення вплинути на результат спортивного змагання (65,1%) значно перевищує інші фактори, такі як тиск з боку тренерів або інших спортсменів (34,1%) та страх втратити місце в команді (16,8%). Це свідчить про те, що саме прагнення до перемоги або певного результату є домінуючою мотивацією для вчинення злочинів у спорті.

Можливо, тиск з боку тренерів або інших спортсменів, а також страх втратити місце в команді, частково викликані прагненням вплинути на результат змагання. Це свідчить про те, що всі ці фактори можуть бути взаємопов'язані та посилювати один одного [32].

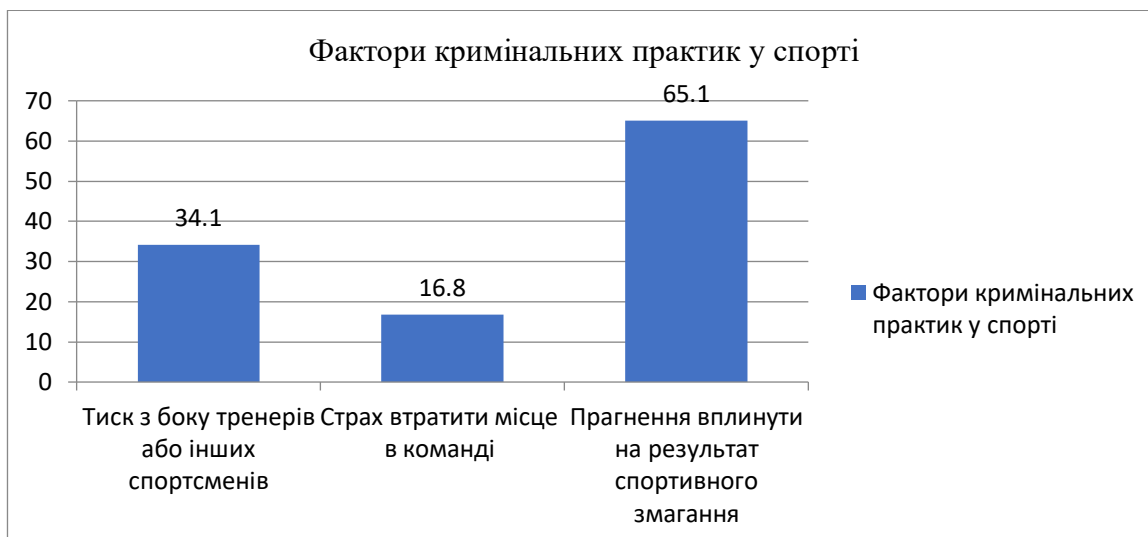

Рис. 3.2. Фактори, які сприяють виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті

Отже, гіпотеза соціологічного дослідження про те, що прагнення вплинути на результат спортивного змагання є найбільш значущим фактором, який сприяє виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті, підтверджується.

3.3. Шляхи запобігання кримінальним практикам деформацій спорту

Спорт – це не лише змагання та прагнення до перемоги. Це також система цінностей, яка повинна ґрунтуватися на чесності, справедливості та повазі до правил. На жаль, у сучасному спорті все частіше трапляються випадки кримінальних практик, які шкодять не лише репутації спорту, але й здоров'ю спортсменів, а також руйнують віру в чесну гру.

Допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями та насильство – це лише деякі з проблем, з якими стикається сучасний спорт. Ці практики не тільки руйнують спортивний дух, але й можуть мати серйозні наслідки для спортсменів, їхніх команд та всього спортивного співтовариства [28].

Важливо розуміти, що кримінальні практики у спорті не виникають самі собою. Їм сприяють різні фактори, такі як тиск на спортсменів з боку тренерів

та керівництва, прагнення до перемоги за всяку ціну, а також культура, яка терпимо ставиться до порушення правил.

З метою запобігання поширенню кримінальних практик у спорті необхідно вживати комплексних заходів. Ці заходи повинні включати не лише покарання за порушення правил, але й профілактичну роботу з тренерами, спортсменами та глядачами.

Важливо також створити атмосферу, в якій чесність, справедливість та повага до правил цінуються більше, ніж перемога. Це можна зробити за допомогою освітніх програм, пропаганди етичних цінностей у спорті, а також заохочення спортсменів до відкритої та чесної гри [14].

Шляхами запобігання кримінальним практикам деформації спорту, на нашу думку, є:

1. Законодавчі заходи:

- криміналізація нових видів злочинів, пов'язаних зі спортом, таких як договірні матчі, маніпулювання змаганнями, незаконні ставки;
- запровадження жорсткіших санкцій для осіб, які займаються деформацією спорту.
- створення чітких механізмів розслідування та покарання за злочини у спорті.

2. Просвітницькі та профілактичні заходи:

- проведення інформаційних кампаній для спортсменів, тренерів, офіційних осіб та широкої громадськості;
- розробка освітніх програм для закладів освіти та університетів;
- сприяння спортивному духу, повазі до суперників та дотриманню правил;
- забезпечення захисту спортсменів від переслідувань та залякування;
- надання спортсменам юридичної та психологічної допомоги.

3. Міжнародна співпраця:

- створення міжнародної мережі органів з боротьби зі злочинністю у спорті, яка повинна обмінюватися інформацією, співпрацювати у

розслідуваннях та розробляти спільні стратегії боротьби зі злочинністю у спорті;

- підтримка країн, що розвиваються, у їхніх зусиллях з боротьби зі злочинністю у спорті.

4. Роль спортивних федерацій:

- впровадження жорстких правил та санкцій щодо деформації спорту. Спортивні федерації повинні мати чіткі правила, які забороняють договірні матчі, маніпулювання змаганнями, незаконні ставки та корупцію. Вони повинні жорстко карати спортсменів, тренерів та офіційних осіб, які порушують ці правила;

- співпраця з правоохоронними органами та органами з боротьби зі злочинністю у спорті. Спортивні федерації повинні ділитися інформацією про підозрілі дії з правоохоронними органами та органами з боротьби зі злочинністю у спорті. Вони повинні сприяти розслідуванням злочинів у спорті;

- підтримка спортсменів, які виступають проти деформації спорту. Спортивні федерації повинні захищати спортсменів від переслідувань та залякування. Вони мають надавати їм юридичну та психологічну допомогу.

5. Застосування технологій:

- використання аналізу даних для виявлення підозрілих моделей ставок та діяльності у матчах;

- впровадження систем відеоспостереження з високою роздільною здатністю та штучного інтелекту для виявлення можливих порушень.

6. Інші шляхи:

- забезпечення конфіденційності та безпеки спортсменів, тренерів та інших осіб, які повідомляють про підозрілі дії;

- співпраця з вболівальниками для підвищення їхньої обізнаності та заохочення їх повідомляти про підозри в деформації спорту;

- регулярний аудит фінансової діяльності та практики управління спортивних організацій для виявлення потенційних проблем.

Таким чином, боротьба з кримінальними практиками деформації спорту потребує комплексного підходу, що поєднує зусилля держави, правоохоронців, спортивних федерацій, ЗМІ, вболівальників та самих спортсменів.

ВИСНОВКИ

Виходячи із завдань, які були поставлені під час виконання роботи, слід зробити наступні висновки.

1. Розкрито зміст основних понять у дослідженні кримінальних практик деформації спорту. Спорт – це комплексне явище, яке поєднує в собі фізичну активність, змагання, правила, саморозвиток, соціальні аспекти, різноманіття, еволюцію та культурну спадщину. Він відіграє важливу роль у житті мільйонів людей по всьому світу, сприяючи фізичному та духовному розвитку, а також зміцнюючи соціальні зв'язки.

Деформація спорту – це явище, яке характеризується відхиленням від його первісних принципів і цінностей. Це може проявлятися в різних формах, таких як допінг, підкуп, насильство, расизм, махінації з іграми.

Кримінальні практики деформації спорту – це злочинні дії, спрямовані на спотворення результатів спортивних змагань або інших аспектів спорту з метою отримання неправомірної вигоди. Сутність кримінальних практик деформації спорту полягає в тому, що вони підривають чесність та інтегрованість спорту.

2. Описано стан дослідження проблеми кримінальних практик деформації спорту. Дослідження кримінальних практик деформації спорту є активною та зростаючою сферою наукового знання. Дослідження цієї теми проводиться різними науковцями, включаючи юристів, кримінологів, соціологів, істориків та експертів з етики спорту. Ці дослідження використовуються для кращого розуміння природи та масштабів кримінальних практик у спорті, а також для розробки ефективних стратегій їх запобігання та боротьби з ними.

3. Визначено основні підходи та методи в дослідженні кримінальних практик деформації спорту. Юридичний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору кримінального права. Соціологічний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору соціальних факторів, таких як культура, цінності та норми. Кримінологічний

підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору теорії кримінології. Економічний підхід досліджує кримінальні практики деформації спорту з точки зору їх економічних наслідків. Міждисциплінарний підхід поєднує елементи різних дисциплін, таких як право, соціологія, кримінологія та економіка, для вивчення кримінальних практик деформації спорту. Методи дослідження кримінальних практик деформації спорту: метод аналізу, метод систематизації, порівняльний метод, метод абстрагування, метод індукції, методи інтерв'ю та анкетування.

4. З'ясовано роль спорту у житті суспільства. Спорт відіграє значну роль у житті суспільства, впливаючи на нього на багатьох рівнях. З одного боку, він сприяє фізичному та психічному здоров'ю людей, а також їх загальному добробуту. З іншого боку, спорт може бути потужним інструментом соціальних змін, об'єднуючи людей різних культур, рас та етнічних груп. Спорт також має позитивний вплив на психічне здоров'я. Спорт створює робочі місця в таких сферах, як професійний спорт, спорттовари, фітнес-індустрія, спортивний туризм та освіта.

5. Охарактеризовано кримінальні практики у спортивному житті. Важливо зазначити, що спорт не позбавлений проблем. Спорт завжди був важливою частиною людської культури, пропонуючи змагання, фізичні вправи та розваги. Проте, протягом історії спорт також був схильний до різних форм деформації, деякі з яких мають кримінальний характер, до прикладу, договірні матчі, використання заборонених речовин, насильство та залякування, маніпулювання змаганнями тощо.

6. Розроблено програму соціологічного кримінальних практик деформацій спорту. Об'єкт дослідження – соціальні відносини, пов'язані з деформацією спортсмена віком від 15 до 35 років. Предмет дослідження – вивчення думки спортсменів віком від 15 до 35 років про поширеність кримінальних практик у спорті; їхніх уявлення про причини та фактори, що сприяють виникненню та поширенню цих практик; відношення спортсменів до кримінальних практик (схвалення або засудження); оцінка спортсменами

впливу кримінальних практик на особистість спортсмена, його кар'єру та оточення.

Гіпотези дослідження: кожен третій спортсмен причетний до таких кримінальних практик у спорті, як допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями та насильство; прагнення вплинути на результат спортивного змагання є найбільш значущим фактором, який сприяє виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті.

Вибіркова сукупність – 384 особи (похибка вибірки – 5 %). Для проведення даного дослідження ми обрали опитування у формі анонімного індивідуального анкетування.

7. Інтерпретовано результати дослідження. Зі 384 опитаних спортсменів 64 (16,7%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті вживали допінгові речовини або методи. Зі 384 опитаних спортсменів 28 (7,3%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті давали або брали хабарі. Зі 384 опитаних спортсменів 19 (4,9%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті брали участь у маніпуляції змаганнями.

Хоча результати дослідження свідчать про те, що значна частка спортсменів зізналась у залученні до певних кримінальних практик, дані не підтверджують гіпотезу про те, що кожен третій спортсмен причетний до таких злочинів. Із 384 опитаних спортсменів 48 (12,5%) зізналися, що вони хоча б раз у своєму житті застосовували насильство щодо інших людей.

Середній відсоток тиску з боку тренерів або інших спортсменів – 34,1%, страху втратити місце в команді – 16,8%, прагнення вплинути на результат спортивного змагання – 65,1%. Гіпотеза соціологічного дослідження про те, що прагнення вплинути на результат спортивного змагання є найбільш значущим фактором, який сприяє виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті, підтверджується.

8. Запропоновано шляхи запобігання кримінальним практикам деформації спорту. Боротьба з кримінальними практиками деформації спорту

потребує комплексного підходу, що поєднує зусилля держави, правоохоронців, спортивних федерацій, ЗМІ, вболівальників та самих спортсменів.

Отже, мета роботи досягнута, завдання виконані.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анісімов Д. О. До питання протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань у формі вдячності. *Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24 лист. 2023 р.* Одеса : ОДУВС, 2023. С. 8-9.
2. Антидопінгова конвенція : Міжнародний документ ООН ETS № 135 від 16.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228 (дата звернення: 22.04.2024).
3. Власова Н. Ф. Чинники підвищення ефективності системи управління сферою фізичної культури та спорту на регіональному рівні: соціологічний аналіз. *Науково-теоретичний альманах Грані.* 2018. 21 (2). С. 75-82.
4. Воляннюк Н. Ю., Ложкін Г. В., Колосов А. Б. Предиктори професійної деформації особистості в спорті. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки.* 2020. Вип. 11 (40). С. 48-63.
5. Герасимчук Ю. В. Соціально-психологічне підґрунтя кримінальної відповідальності за підкуп учасників та організаторів професійних спортивних змагань. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка.* 2014. Вип. 3-4. С. 96-102.
6. Денисов С. Ф., Кулик С. Г. Злочинність спортсменів як предмет спортивної кримінології. *II Кримінологічні читання, присвячені пам'яті професора О. Г. Кальмана : Матер. наук.-практ. інтернет-конф. (21 листопада – 12 грудня 2016 року).* Київ : Національна академія прокуратури України, 2017. С. 24–27.
7. Денисов С. Ф., Кулик С. Г. Спортивна кримінологія як один з напрямів розвитку вітчизняної науки. *Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права, (м. Харків, 9 груд. 2016 р.) / за ред. В.Я. Тація, Б.М. Головкина.* Харків : Право, 2016. С. 92–95.

8. Довганенко Р.О., Чуднова Т.А. Деякі аспекти соціологічних досліджень з проблеми формування духовності студентів, які займаються фізичною культурою і спортом. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ. 2015. С. 93-96.
9. Задоя К. П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2 (11). С. 147–158.
10. Кириленко О.М. Деформації в розвитку соціального інституту спорту в Україні: проблеми виходу з кризи перехідного періоду: *Вісн. Львів. Ун-ту*, 2010. С. 283-296.
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.03.2024).
12. Курило А. Ю. Особливості професійної деформації спортсменів. *Зб. наук. праць X Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів*. Львів : ЛДУ БЖД, 2015. С. 253-255.
13. Лозицький М. Щодо деяких питань корупції у сфері спорту. *Збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / гол. ред.. О.І. Булгаков*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2020. С. 144-146.
14. Мінц М. О., Дзюбан О. В., Ісаєнко М. В. Девіантна поведінка в спорті. Науковий погляд у майбутнє. *Наукові праці*. Одеса. 2016. Вип. 4. Т. 7. С. 63–68.
15. Мінц М. О., Маєр В. Я., Андрющенко М. І., Головаченко І. В. Соціологія спорту. *Наукові праці. Педагогіка*. 2018. Вип. 307. Т. 319. С. 114-117.
16. Неміч Ф. О., Семенюк О. В. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 214–217.

17. Олійник М. В. Міжнародний досвід боротьби з корупційними ознаками у спорті. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : Наук. збірник*. 2019. С. 171–175.

18. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 02.04.2024).

19. Саричев В.І. Сучасні проблеми виховання студентської молоді засобами фізичної культури та спорту. *Вигранюємо особистість, патріота... Штрихи до картин сучасного виховання молоді та портретів вихователів: статті та нариси / ідея та загальна редакція В.В. Іваненка; автори-упорядники В.В. Іваненко, Н.П. Олійник*. Дніпропетровськ, 2015. С. 194-202.

20. Сокурєнко В. В. Злочинність у спорті як кримінологічна проблема. Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави. *Тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 червня 2019 р.) / Наук.-дослід. ін-т публ. політики та соц. наук*. Харків : НДІ ППСН, 2019. С. 138–140.

21. Сокурєнко В. В. Злочинність у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт кримінологічного аналізу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2 (21). С. 195–203.

22. Сокурєнко В. В. Індивідуальні заходи запобігання злочинам у сфері спорту. *Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Запоріжжя, 22–23 червня 2018 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 91–93.

23. Сокурєнко В. В. Кримінологічний аналіз стану протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 114–120.

24. Сокурєнко В. В. Основні культурно-психологічні фактори злочинності у сфері фізичної культури і спорту. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 3. С. 156–161.

25. Сокурєнко В. В. Спеціально-кримінологічні заходи протидії злочинності у сфері фізичної культури і спорту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 50. Т. 3. С. 184–189.

26. Сокурєнко В. В. Феномен злочинності у сфері фізичної культури і спорту. *Верховенство права*. 2019. № 2. С. 133–139.

27. Хижняк А. Вікові особливості прояву професійних деформацій в інтерперсональній сфері тренерів-викладачів фізичного виховання. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2017. Вип. 2. С. 79-85.

28. Шеремет Л. Спорт і цінності гуманізму: основні проблеми та суперечності. *Нова парадигма*. 2015. Вип. 128. С. 111-121.

29. Young I. F., Sullivan D. Competitive victimhood: A review of the theoretical and empirical literature. *Current Opinion in Psychology*. 2016. Vol. 11. P. 30–34.

30. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.05.2024)

31. Офіційний сайт Інституту соціології НАН України. URL: <https://isnasu.org.ua/> (дата звернення: 09.05.2024)

32. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/sport> (дата звернення: 07.05.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета соціологічного опитування для спортсменів

Мета: Дослідити поширеність кримінальних практик у спорті.

Цільова аудиторія: Спортсмени

Кількість запитань: 18

Тип шкал:

Номинальні: Так/Ні, Згоден/Не згоден

Рангові: 1 (ніколи) - 5 (дуже часто)

Запитання:

1. Чи стикалися Ви особисто з випадками вживання допінгу іншими спортсменами? (Так/Ні)
2. Чи відчували Ви тиск з боку тренерів, керівництва команди або інших осіб для вживання допінгу? (Так/Ні)
3. Чи вважаєте Ви, що вживання допінгу поширене у Вашому виді спорту? (Згоден/Не згоден)
4. Наскільки ймовірно, що Ви особисто вживатимете допінг, щоб покращити свої результати? (1 - 5)
5. Чи стикалися Ви особисто з випадками хабарництва у спорті? (Так/Ні)
6. Чи пропонували Вам хабарі за те, щоб Ви змінили результат змагання? (Так/Ні)
7. Чи вважаєте Ви, що хабарництво поширене у Вашому виді спорту? (Згоден/Не згоден)
8. Наскільки ймовірно, що Ви особисто будете давати чи брати хабарі? (1 - 5)
9. Чи стикалися Ви особисто з випадками маніпулювання результатами змагань? (Так/Ні)
10. Чи знаєте Ви про випадки, коли результати змагань були сфальсифіковані? (Так/Ні)
11. Чи вважаєте Ви, що маніпулювання змаганнями поширене у Вашому виді спорту? (Згоден/Не згоден)
12. Наскільки ймовірно, що Ви особисто будете брати участь у маніпулюванні змаганнями? (1 - 5)
13. Чи стикалися Ви особисто з випадками насильства у спорті? (Так/Ні)
14. Чи були Ви жертвою насильства з боку інших спортсменів, тренерів або глядачів? (Так/Ні)
15. Чи вважаєте Ви, що насильство поширене у Вашому виді спорту? (Згоден/Не згоден)
16. Наскільки ймовірно, що Ви особисто будете застосовувати насильство у спорті? (1 - 5)

17. Чи хотіли б Ви поділитися додатковою інформацією про Ваш досвід стикання з кримінальними практиками у спорті? (Так/Ні)
18. Якщо так, будь ласка, опишіть цю інформацію.

Дякуємо за Вашу участь!

Ваші відповіді допоможуть нам краще зрозуміти поширеність кримінальних практик у спорті та вжити заходів для їх запобігання.

Звертаємо Вашу увагу, що всі відповіді є конфіденційними.

Анкета соціологічного опитування для спортсменів

Мета: Дослідити фактори, що сприяють втягненню спортсменів у кримінальні практики.

Цільова аудиторія: Спортсмени

Кількість запитань: 10

Тип шкал:

Номинальні: Так/Ні, Згоден/Не згоден

Рангові: 1 (ніколи) - 5 (дуже часто)

Запитання:

1. Чи відчували Ви тиск з боку тренерів або інших спортсменів, щоб вживати допінг, давати/брати хабарі, маніпулювати результатами змагань або застосовувати насильство? (Так/Ні)
2. Наскільки Ви погоджуєтесь з наступними твердженнями:
3. "Я відчуваю тиск з боку тренерів, щоб покращити свої результати будь-якою ціною." (1 - 5)
4. "Інші спортсмени у моїй команді вживають допінг, щоб отримати перевагу." (1 - 5)
5. "Я боюся втратити місце в команді, якщо не буду вживати допінг, давати/брати хабарі, маніпулювати результатами змагань або застосовувати насильство." (1 - 5)
6. "Важливо перемогти за всяку ціну, навіть якщо це означає порушити правила." (1 - 5)
7. Чи вважаєте Ви, що існує культура в спорті, яка сприяє вживанню допінгу, хабарництва, маніпулюванню результатами змагань та насильству? (Згоден/Не згоден)
8. Які, на Вашу думку, найефективніші заходи для запобігання втягненню спортсменів у кримінальні практики?
9. Чи хотіли б Ви поділитися додатковою інформацією про фактори, що сприяють втягненню спортсменів у кримінальні практики? (Так/Ні)
10. Якщо так, будь ласка, опишіть цю інформацію.

Дякуємо за Вашу участь!

Ваші відповіді допоможуть нам краще зрозуміти, які фактори сприяють втягненню спортсменів у кримінальні практики, та розробити ефективні заходи для їх запобігання.

Звертаємо Вашу увагу, що всі відповіді є конфіденційними.

Програма соціологічного дослідження кримінальних практик деформацій спорту

Методологічна частина

Формулювання та обґрунтування проблеми

Вплив кримінальних практик на деформацію особистості спортсмена є актуальною та складною проблемою, яка потребує комплексного соціологічного дослідження.

Зростання популярності та комерціалізації спорту, прагнення до перемоги за будь-яку ціну призводять до виникнення кримінальних практик, які не лише деформують спортивні змагання, але й негативно впливають на особистість спортсмена [8].

До таких практик належать:

- договірні матчі (штучні маніпуляції з результатами матчів для отримання фінансової вигоди або інших цілей);
- використання допінгу (застосування заборонених речовин або методів для підвищення спортивних результатів);
- насильство та хуліганство (агресивні поведження та дії з боку спортсменів, уболівальників або інших учасників спортивних змагань);
- корупція (хабарі, зловживання владою та інші незаконні дії, спрямовані на отримання переваги у спорті);
- нечесна гра (порушення правил та спортивного духу, використання неспортивних методів для перемоги) [21; 27].

Ці та інші кримінальні практики можуть призвести до деформації особистості спортсмена, розвитку таких негативних рис характеру, як жорстокість та агресія (прагнення до перемоги за будь-яку ціну може призвести до розвитку жорстокості та агресії у спортсмена, як на спортивному майданчику, так і в повсякденному житті); нечесність та обман (участь у

договірних матчах, використання допінгу та інших нечесних методів може призвести до розвитку нечесності та обману у спортсмена); зловживання психоактивними речовинами (прагнення до підвищення спортивних результатів може призвести до вживання спортсменами психоактивних речовин); залежність від азартних ігор (прагнення до швидкого збагачення може призвести до розвитку залежності від азартних ігор у спортсмена); цинізм та байдужість (розчарування в спорті через поширення кримінальних практик може призвести до розвитку цинізму та байдужості у спортсмена) [14].

Деформація особистості спортсмена може мати негативні наслідки не лише для самого спортсмена, але й для його сім'ї, друзів, уболівальників та суспільства загалом.

Проблемна ситуація даного соціологічного дослідження полягає в тому, що проблема кримінальних практик деформації особистості спортсмена ще недостатньо досліджена з соціологічної точки зору. Певний внесок у вирішення проблеми може внести пілотне дослідження, яке б дозволило виявити фактори, що сприяють поширенню кримінальних практик деформації спорту, та розробити рекомендації щодо запобігання та протидії цій тенденції.

Класифікація проблеми

За масштабом поширеності проблема носить всеосяжний характер. Проблема кримінальних практик деформації особистості спортсмена може спостерігатися в різних країнах та регіонах світу, охоплюючи всі рівні спорту, від професійного до аматорського.

За часом дії – тривала. Кримінальні практики деформації особистості спортсмена не з'явилися раптово, вони існують протягом багатьох років і, ймовірно, будуть існувати й надалі [8].

За ступенем вивченості – недостатньо вивчена. Незважаючи на наявність досліджень кримінальних практик у спорті, проблема їх впливу на особистість спортсмена ще недостатньо вивчена з соціологічної точки зору [12, с. 51].

За ступенем глибини – багатогранна. Кримінальні практики деформації особистості спортсмена мають складну природу та багато різних аспектів, включаючи психологічні, соціальні, економічні та політичні фактори [12].

За ступенем актуальності – гостра проблема. Кримінальні практики деформації у спорті стають дедалі більш поширеними та серйозними, що негативно впливає на спортсменів, спортивні організації та суспільство загалом [6, с. 54].

Таким чином, проблема кримінальних практик деформації особистості спортсмена є всеосяжною, тривалою, недостатньо вивченою, багатогранною та гострою.

Об'єкт дослідження – соціальні відносини, пов'язані з деформацією спортсмена віком від 15 до 35 років.

Предмет дослідження – вивчення думки спортсменів віком від 15 до 35 років про поширеність кримінальних практик у спорті; їхніх уявлення про причини та фактори, що сприяють виникненню та поширенню цих практик; відношення спортсменів до кримінальних практик (схвалення або засудження); оцінка спортсменами впливу кримінальних практик на особистість спортсмена, його кар'єру та оточення.

Мета дослідження – вивчити судження, думки, оцінки та відношення спортсменів віком від 15 до 35 років щодо кримінальних практик у спорті, а також проаналізувати ці судження, думки, оцінки та відношення, щоб визначити поширеність та серйозність кримінальних практик, їхні причини та фактори, які їм сприяють, а також їхній вплив на особистість спортсмена, його кар'єру та оточення.

Завдання дослідження:

- визначити, чи стикалися спортсмени з кримінальними практиками, такими як допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями, насильство тощо;
- з'ясувати, які фактори сприяють втягненню в кримінальні практики;
- з'ясувати чи вплинули кримінальні практики на їхнє психічне та фізичне здоров'я, кар'єру та стосунки з оточуючими спортсменів.

Логічний аналіз основних понять.

Інтерпретація понять

Для проведення дослідження необхідно дати визначення та розкрити зміст наступних основних змістовних понятійних категорій: «кримінальні практики деформації спорту», «фактори кримінальних практик деформації спорту», «психічне та фізичне здоров'я», «спортсмени».

Кримінальні практики деформації спорту – це дії, спрямовані на отримання неправомірної вигоди у спорті, які суперечать правилам та етичним нормам спорту, та завдають шкоди фізичному та психічному здоров'ю спортсменів, їх кар'єрі та репутації спорту в цілому [24, с. 115].

Фактори кримінальних практик деформації спорту – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, які сприяють виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті, такі як тиск на результати, фінансові труднощі, відсутність етичних норм, недосконаліста законодавства тощо [20, с. 216].

Психічне та фізичне здоров'я спортсменів – це стан організму спортсмена, який дозволяє йому успішно тренуватися та брати участь у змаганнях. На психічне та фізичне здоров'я спортсменів можуть впливати різні фактори, в тому числі стрес, перевтома, травми, недотримання режиму дня та харчування тощо [28, с. 81].

Спортсмени – це особи, які систематично займаються спортом, тренуються та беруть участь у змаганнях. Їх діяльність спрямована на досягнення високих спортивних результатів та вдосконалення своїх фізичних та психологічних якостей [29, с. 113].

2) Операціоналізація

1. Чи стикалися спортсмени з кримінальними практиками

- 1) Допінг: чи вживали спортсмени заборонені речовини або методи?
- 2) Хабарництво: чи пропонували спортсменам хабарі або чи давали вони хабарі?
- 3) Маніпулювання змаганнями: чи стикалися спортсмени з випадками фіксування результатів або іншими формами маніпулювання змаганнями?

4) Насильство: чи зазнавали спортсмени фізичного або психологічного насильства?

2. Які фактори сприяють втягненню в кримінальні практики

- 1) Прагнення вплинути на результат спортивного змагання.
- 2) Тиск з боку тренерів або інших спортсменів.
- 3) Страх втратити місце в команді.

3. Як практики вплинули на фізичне та психічне здоров'я спортсменів, які постраждали від кримінальних практик

1) Фізичне здоров'я: чи вплинули кримінальні практики на фізичне здоров'я спортсменів (травми, захворювання тощо)?

2) Психічне здоров'я: чи вплинули кримінальні практики на психічне здоров'я спортсменів (тривога, депресія, посттравматичний стресовий розлад тощо)?

7. Гіпотези дослідження.

1. Кожен третій спортсмен причетний до таких кримінальних практик у спорті, як допінг, хабарництво, маніпулювання змаганнями та насильство.

2. Прагнення вплинути на результат спортивного змагання є найбільш значущим фактором, який сприяє виникненню та поширенню кримінальних практик у спорті.

2. Методична частина

1. Визначення обстежуваної сукупності.

Генеральна сукупність – професійні спортсмени України віком від 15 до 35 років – 1 млн осіб (станом на 01.01.2024 р.) [31; 33].

Для визначення розміру вибіркової сукупності використано формулу Таумана:

$$n = (z^2 * p * (1 - p)) / e^2$$

де:

- n - розмір вибіркової сукупності;
- z - рівень довіри (зазвичай 1,96 для 95% довіри);
- p - очікувана частка певної ознаки в генеральній сукупності (наприклад, 0,5, якщо ви очікуєте, що 50% спортсменів мають певну характеристику);
- e - допустима похибка вибірки.

Припустимо, що:

Рівень довіри - 95% (z = 1,96);

Очікувана частка певної ознаки - 50% (p = 0,5);

Допустима похибка вибірки - 5%.

Розрахунок розміру вибіркової сукупності за формулою Таумана:

$$n = (1.96^2 * 0.5 * (1 - 0.5)) / 0.05^2 = 384$$

Розмір вибіркової сукупності повинен становити щонайменше 384 особи, щоб отримати результати з 95% довірою та допустимою похибкою 5%.

Вибіркова сукупність – 384 особи (похибка вибірки – 5 %) [32].

2. Визначення методу збору соціологічної інформації.

Для проведення даного дослідження ми обрали опитування у формі анонімного індивідуального анкетування.

3. Логічна структура інструментарію (основа – операціоналізація)

№	Ознака в операціоналізації	Індикатори в операціоналізації	Тип шкали
1	Чи стикалися спортсмени з кримінальними практиками	Допінг Хабарництво Маніпулювання змаганнями Насильство	Номінальні шкали (так/ні, згоди/не згоди). Рангові шкали (від 1 до 5, де 1 - ніколи, а 5 - дуже часто).
2	Які фактори сприяють втягненню в кримінальні практики	Тиск з боку тренерів або інших спортсменів Страх втратити місце в команді Прагнення вплинути на результат спортивного змагання	Номінальні шкали (так/ні, згоди/не згоди). Рангові шкали (від 1 до 5, де 1 - ніколи, а 5 - дуже часто).

4. Логічна схема обробки інформації.

1. Збір даних

2. Очистка та перевірка даних:

- перевірка даних на наявність помилок та неточностей.

- видалення неповноцінних та нерелевантних даних.
- кодування даних для полегшення аналізу.

3. Аналіз даних.

Кількісний аналіз

Використання статистичних методів для аналізу даних, отриманих з опитувань та аналізу статистичних даних.

Виявлення зв'язків між кримінальними практиками та різними факторами.

Якісний аналіз

Тематичний аналіз даних, отриманих з інтерв'ю.

Виявлення ключових тем та патернів у відповідях спортсменів.

Змішаний аналіз

Інтеграція результатів кількісного та якісного аналізу для отримання більш цілісного розуміння досліджуваного питання.

4. Визначення зв'язків між ознаками для підтвердження гіпотез.

№ Гіпотези	Ознака №1	Ознака №2
Гіпотеза 1	+	-
Гіпотеза 2	-	+

5. Інтерпретація результатів:

Формулювання висновків на основі результатів аналізу даних.

Обговорення значущості результатів для розуміння кримінальних практик деформації особистості спортсмена.

Визначення рекомендацій щодо запобігання та боротьби з кримінальними практиками в спорті [32].

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Максименко Денис Сергійович, студент IV курсу бакалаврату, денної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність 054 «Соціологія», адреса електронної пошти maksimenkodenis2002@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Кримінальні практики деформації спорту» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

03.06.2024

Д.С. Максименко

Науковий керівник,
д.філос.н., доцент,
професор кафедри соціології

03.06.2024

В.О. Скворець